

مسئله‌شناسی و اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل فرهنگی استان کرمان

♦ دکتر عبدالحسین دانشوری نسب

عضو هیئت‌علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه شهید باهنر کرمان

یک مسئله و بازنمایی شبکه روابط و ارتباط آن اجزا و کنش و واکنش درونی و بیرونی صورت گرفته، می‌توان به تصویری کلی از آن مسئله و تأثیرات آن پی برد. مسئله‌شناسی سبب می‌شود برنامه‌ریزان جامعه بتوانند برخی از مسائل و آسیب‌ها را مدیریت و کنترل کنند و برخی دیگر را تضعیف نمایند؛ از پراکنده‌کاری، سطحی‌نگری، تکروری و بلندپروازی‌های غیرواقع‌بینانه در مقابله با مسائل و آسیب‌های فرهنگی می‌کاهد. مراکز فرهنگی نیز می‌توانند جهت اصلی کار سازمان خود را در هر مقطعی مشخص کنند و مدیران فرهنگی به‌گونه‌ای دقیق و روزآمد از مسائل و آسیب‌های فرهنگی فعال در حوزه کاری خود، آگاهی یابند.

متأسفانه به دلایل مختلف، مطالعات مسئله‌شناسانه در جامعه ما، کمتر انجام شده و این تلاش‌های اندک نیز مورد بی‌توجهی دستگاه‌های فرهنگی قرار گرفته است. از آنجا که انقلاب اسلامی یک انقلاب فرهنگی و به تعبیر بنیان‌گذار آن، انقلاب کلمه بود، شناخت مسائل فرهنگی و اجتماعی آن، بایستی در اولویت قرار می‌گرفت؛ اما روند برنامه‌ها

فرهنگ از جمله اصطلاحاتی است که در حوزه‌های تخصصی مختلف به کار برده می‌شود و کلید واژه توصیف و تبیین بسیاری از کنش‌ها، حالات، آداب‌ورسوم، خلیقات، شعائر، آیین‌ها و نمادهای فردی و اجتماعی است که در کالبد جوامع امروزی جریان دارد. این عنصر اجتماعی، پیوسته در حال تغییر و تحول می‌باشد و یکی از خصایص اصلی آن پویایی است. پویایی فرهنگ، متأثر از عوامل و مسائل مختلف فرهنگی، اجتماعی و ... می‌باشد و آن را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. از جمله پدیده‌های اجتماعی که ارتباط متقابلی با فرهنگ یک جامعه دارند، آسیب‌ها و مسائل فرهنگی و اجتماعی هستند. رشد شتابان تحولات جهانی در عرصه‌های مختلف نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، باعث پدیدآیی مسائل مختلف می‌گردد؛ حتی ممکن است کل فرهنگ یک جامعه و سیاست‌گذاری‌های مربوط به آن را تحت تأثیر خود قرار دهند. با توجه به این مهم، نهادهای مختلف جامعه، نیازمند مطالعات مسئله‌شناسی می‌باشند. در مسئله‌شناسی، به شناخت مسائلی مبادرت می‌گردد که جامعه به آن‌ها مبتلاست. ساماندهی و سیاست‌گذاری در تمام عرصه‌ها؛ بویژه عرصه فرهنگ، نیازمند مسئله‌شناسی است. مسئله‌شناسی می‌تواند بسان تابلویی عمل کند که مسیر حرکت را به کارگزاران جامعه نشان می‌دهد و به آن‌ها این امکان را می‌بخشد که هر لحظه مسیر حرکت خود را بشناسند تا از مسیر اصلی منحرف نگردند. با شناخت اجزا و عناصر

تاکنون نشان داده که از این امر غفلت شده است. در بحث سیاست‌گذاری می‌توان دو گونه سیاست‌گذاری را از یکدیگر تفکیک نمود: یکی، سیاست‌گذاری‌های معطوف به آرمان و دیگری، سیاست‌گذاری‌های عمومی بوده که معطوف به حل مسئله می‌باشند. با در پیش گرفتن سیاست‌گذاری‌های معطوف به حل مسئله و با داشتن نقشه راه، می‌توان از مسیر اصلی منحرف نشد. استان کرمان از جمله استان‌های ایران است که با تأثیر از عوامل مختلف، نظام فرهنگی پیشین و سنتی آن دگرگون شده و قدم در مسیر جدیدی گذاشته است و طی این مسیر جدید، نیازمند شناخت مسائل مختلف آن است. هر فعالیت فرهنگی، نیازمند مسئله‌شناسی است تا اولویت‌ها در هر مقطعی مشخص گردد، اهداف فرهنگی آن قابل‌دستیابی شوند، مسیر سیاست‌گذاری‌ها در جامعه مشخص شود

این مطلب به دنبال آن است تا مهم‌ترین مسائل و آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی حاکم بر استان را شناسایی کند و آن‌ها را در سطوح مختلف فرهنگی، اولویت‌بندی نماید. به دلیل پهناور بودن استان، به چهار حوزه فرهنگی تقسیم شد و در نهایت پژوهش بر روی سه حوزه فرهنگی شرق (بم)، غرب (سیرجان) و شمال (رفسنجان) انجام شد.

مکتوب بیان کردند. در نهایت از میان این مسائل، ۵ مسئله به‌عنوان مهم‌ترین مسائل استخراج شدند. در پایان با توجه به روش ذکر شده از اعضا خواسته شد برای این مسائل مهم راهکارهای عملیاتی بیان کنند. بر اساس داده‌های جدول شماره (۱)، اعتیاد به مواد مخدر به‌عنوان تنها مسئله‌ای بود که هر سه حوزه فرهنگی بر روی آن اتفاق نظر داشتند. اعتیاد به مواد مخدر در حوزه‌های فرهنگی غرب و شرق رتبه اول و در حوزه فرهنگی شمال رتبه دوم را کسب کرده است. پس از اعتیاد، مصرف مشروبات الکلی دومین مسئله‌ای بود که دو حوزه شمال و غرب بر روی آن اتفاق نظر داشتند. هر چند اولویت یکسانی ندارد. به‌گونه‌ای که در حوزه فرهنگی شمال، مصرف مشروبات الکلی رتبه اول و در حوزه فرهنگی غرب رتبه دوم را به خود اختصاص داده است. سومین مسئله‌ای که اتفاق نظر نسبی در مورد آن وجود داشت، فضای مجازی بود. در حوزه فرهنگی غرب، فضای مجازی رتبه پنجم و در حوزه فرهنگی شرق، فضای مجازی رتبه چهارم را کسب کرده است. به‌جز مسائل فوق که اشتراک نظر در مورد آن‌ها وجود داشت، در مورد سایر مسائل فرهنگی اتفاق نظری میان حوزه‌های فرهنگی وجود ندارد و به نظر می‌رسد که هر حوزه فرهنگی مسائل فرهنگی خاص خود را دارد.

به این‌صورت که تلاش می‌شود تا مسائل فرهنگی از طریق رویکردی تفسیری صورت گیرد. در این رویکرد، معنایی که نزد کنشگران است، برای محقق مکشوف می‌گردد، چرا که اصل مفروض در این رویکرد این است که کنشگر نه بر اساس قوانینی از پیش ساخته شده که بر اساس آنچه خود تولید می‌کند، دست به کنش می‌زند و به‌اصطلاح، واقعیت را بر می‌سازد.

بر این اساس، جلسات برش استانی حوزه فرهنگی شمال، شرق و غرب استان کرمان در بازه زمانی ۱۳ الی ۱۵ آذرماه ۱۴۰۲ به ترتیب در شهرستان‌های رفسنجان، بم و سیرجان با حضور اعضای شورای فرهنگ عمومی، فرمانداران، روسای ادارات ارشاد و فعالان فرهنگی این حوزه‌ها برگزار شد. در این جلسات ابتدا بر مسائل مهم و محلی و راهکارهای عملیاتی با توجه به صحبت‌های مقام معظم رهبری تأکید شد. در این جلسات، ائمه جمعه، فرمانداران، دبیران شورای فرهنگی عمومی و فعالین فرهنگی هر حوزه در گروه‌های جداگانه قرار گرفتند. از اعضا خواسته شد با مشورت یکدیگر ۳ مورد از مهم‌ترین مسئله‌های شهرستان خود را در ۵ دقیقه بیان کنند، بعد از اتمام وقت، برگه هر یک از شهرستان‌ها به‌صورت چرخشی در اختیار شهرستان‌های دیگر قرار می‌گرفت و در نهایت هر شهرستان ۱۸ مسئله را به‌صورت

و با ایجاد تشکیلات مناسب، مناسبتهای مختلف فرهنگی ساماندهی شوند. این مطلب به دنبال آن است تا مهم‌ترین مسائل و آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی حاکم بر استان را شناسایی کند و آن‌ها را در سطوح مختلف فرهنگی، اولویت‌بندی نماید. به دلیل پهناور بودن استان، به چهار حوزه فرهنگی تقسیم شد و در نهایت پژوهش بر روی سه حوزه فرهنگی شرق (بم)، غرب (سیرجان) و شمال (رفسنجان) انجام شد. روش‌شناسی‌های معمول در حوزه مسئله‌شناسی از روش کیو استفاده می‌کنند. مطابق این روش، گویه‌ها یا مفاهیم موردنظر به کمک پاسخگویانی که دارای ویژگی‌های مشترک می‌باشند و با استفاده از مقیاسی شبیه به طیف لیکرت و تحلیل عاملی بررسی می‌شوند، به‌صورتی که توزیع گویه‌ها شبه نرمال باشند. گویه‌ها نیز در ابتدا توسط پژوهشگر از طریق مطالعه اسنادی، مرور اخبار و رسانه‌های جمعی نظیر روزنامه‌ها و مجلات شناسایی شده و در سپس در اختیار تعدادی داور قرار گرفته تا آن‌ها را اولویت‌بندی نمایند. در این روش، مسائل فرهنگی جامعه صرفاً توسط پژوهشگر تعیین و توسط تعدادی از مسئولان و مدیران مورد ارزیابی و اولویت‌بندی قرار می‌گیرند. در پژوهش حاضر اما تلاش می‌شود با رویکرد کاملاً متمایز، مسائل فرهنگی شناسایی و راه‌حل‌های این مسائل نیز شناسایی شوند.

جدول شماره (۱) مسائل فرهنگی سه حوزه فرهنگی شرق، غرب و شمال استان کرمان به ترتیب اولویت

ردیف	مسائل فرهنگی غرب استان (سیرجان)	مسائل فرهنگی شرق استان (بم)	مسائل فرهنگی شمال استان (رفسنجان)
۱	اعتیاد به مواد مخدر	اعتیاد به مواد مخدر	مصرف مشروبات الکلی
۲	طلاق	مصرف مشروبات الکلی	اعتیاد به مواد مخدر
۳	عدم وجود مراکز فرهنگی و تفریحی	خودکشی	گسست خانواده
۴	تغییر سبک زندگی	فضای مجازی	اتباع بیگانه
۵	فضای مجازی	بحران هویت	بیکاری و فقر اقتصادی

راهکارهای مطرح شده در خصوص پنج مسئله استخراج شده حوزه شمال استان کرمان (با محوریت رفسنجان) عبارتند از:

جهت آگاهی از وظایف و مسئولیت‌های ازدواج و فرزندآوری،
 • دوری خانواده‌ها از توجه به سبک‌های تجمل‌گرایی و تأکید بر ساده زیستی با توجه به الگوهای ایرانی-اسلامی،
 • آموزش مهارت مهرورزی و ابراز علاقه اعضای خانواده به یکدیگر.

مسئله ۵: حضور اتباع بیگانه

• کنترل جدی مرزها و برخورد قانونی با قاچاقچیان انسان،
 • استفاده از ظرفیت نخبگان افغانستانی،
 • سامان‌دهی و جمع‌آوری اطلاعات اتباع جهت برنامه‌ریزی در جهت بهره‌برداری حداکثری از توانایی‌ها افغانستانی‌های مقیم استان،
 • مدیریت و شناسایی آسیب‌های ناشی از حضور اتباع در منطقه،
 • برخورد قانونی و طرد اتباع افغانستانی که مرتکب جرم و تخلفات پیاپی شده‌اند.

• افزایش بودجه شهرستان‌ها در زمینه فیلم‌سازی، سینما، موسیقی، تئاتر و صنایع‌دستی آن منطقه و علاقمند کردن جوانان به هنرهای سینما، موسیقی و تئاتر.

مسئله ۳: فقر اقتصادی و بیکاری

• ترویج فرهنگ کار و سخت‌کوشی در جامعه با تأکید بر مدارس و خانواده‌ها،
 • توجه به مهارت‌آموزی شغلی از دوران قبل از دانشگاه و همچنین برگزاری دوره‌های آموزشی شغلی در جهاد دانشگاهی،
 • توجه به منابع و استعدادهای بومی هر منطقه و بومی‌گزینی افراد تحصیل کرده،
 • رفع موانع بروکراسی در ایجاد شغل و کسب مجوزهای کسب‌وکار برای جوانان،
 • اجرای قوانین و مقررات محکم برای جلوگیری از اختلاس.

مسئله ۴: گسست خانواده

• فرهنگ‌سازی و آموزش صحیح خانواده‌ها در استفاده از فضای مجازی و وسایل ارتباطی نوین،
 • توجه به مشاوره قبل از ازدواج و فرزند آوری در

مسئله ۱: مشروبات الکلی

• جلوگیری از تولید و توزیع مشروبات الکلی از طریق اقدامات قضایی، نظارت بیشتر نیروی انتظامی،
 • تأکید بر نظام تعلیم و تربیت و اهمیت نظام خانواده در آموزش به فرزندان جهت آگاهی بخشی و پیشگیری از استفاده از مشروبات الکلی،
 • توجه به اوقات فراغت مردم و ایجاد فضای تفریحی مناسب جهت سرگرمی بیشتر جوانان،
 • استفاده از پژوهش‌های علمی و اطلاعات علمی مناسب در این زمینه جهت آگاهی از مضرات استفاده از مشروبات الکلی.

مسئله ۲: اعتیاد

• توجه به بیکاری نسل جوان و ایجاد زیرساخت‌های مناسب جهت اشتغال جوانان همراه با ترویج و ارزش نهادن به فرهنگ کار در میان نسل جوان، فراهم کردن زمینه اشتغال برای افراد بهبودیافته از اعتیاد،
 • توجه به اوقات فراغت مردم و ایجاد فضای تفریحی مناسب جهت سرگرمی بیشتر جوانان،
 • آگاهی‌بخشی به نسل جوانان در زمینه مضرات و عواقب استفاده از موادمخدر،

راهکارهای مطرح شده در خصوص پنج مسئله استخراج شده حوزه شرق استان کرمان (با محوریت بم) عبارتند از:

مسئله ۱: اعتیاد

- آگاهی بخشی و آموزش تمامی اقشار جامعه در سطوح و رده‌های گوناگون از جمله آموزش ویژه دانش آموزان، دانشجویان، خانواده‌ها و عموم مردم.
- ایجاد زیرساخت‌های مناسب فرهنگی و ورزشی در محله‌ها جهت گذران اوقات فراغت با محوریت مساجد و کانون‌های فرهنگی تربیتی.
- تخصیص اعتبارات ویژه جهت درمان افراد آلوده به اعتیاد.
- پیگیری وضعیت افراد بهبودیافته از نظر اشتغال و گذران اوقات فراغت.

مسئله ۲: مصرف مشروبات الکلی

- تعیین جایگزین مناسب از جمله ورزش، ایجاد نشاط و سرزندگی و محیط‌های مناسب شهری.
- آموزش دانش آموزان نسبت به مضرات استفاده از مشروبات الکلی، آگاه‌سازی خانواده‌ها؛ استفاده از ظرفیت‌های آموزش و پرورش جهت آموزش و اطلاع‌رسانی.
- شناسایی عوامل تولید و توزیع و برخورد قاطع با این عوامل.

- فعال شدن دستگاه‌های فرهنگی مرتبط و استفاده از ظرفیت‌های مردمی و سازمان‌های مردم‌نهاد.

مسئله ۳: خودکشی

- تقویت نهادهای مرتبط و کارشناسان و مشاوران جهت آموزش و مشاوره کلیه اقشار جامعه.
- برگزاری برنامه‌های نشاط اجتماعی و مفرح در سطح شهرها و روستاها و جلب مشارکت مردم.
- ایجاد مراکز فرهنگی محله محور در جهت ایجاد امید و نشاط.
- برگزاری کارگاه‌های آموزشی و مشاوره رایگان در سطح محله‌ها.
- توجه ویژه به مسائل فرهنگی در مدارس و دانشگاه‌ها و ایجاد پایگاه‌های فرهنگی و مشاوره در این مراکز.

مسئله ۴: ولنگاری فضای مجازی

- تشکیل کارگروه تخصصی فضای مجاز.
- برگزاری کارگاه‌های آموزشی سواد رسانه‌ای ویژه خانواده‌ها و والدین جهت آگاهی

مسئله ۵: بحران هویت

- ایجاد زمینه مناسب برای مشارکت نوجوانان و جوانان در برنامه‌های فرهنگی و تربیتی مرتبط با خودشان.
- شناسایی و معرفی مفاخر و الگوهای موفق هر منطقه به نوجوانان و جوانان جهت ایجاد انگیزه و امید در آنان.
- مشارکت نوجوانان در تصمیم‌سازی و برنامه‌های فرهنگی مرتبط.
- ایجاد زمینه کشف علائق جوانان و نوجوانان و سوق دادن آنان به سمت‌وسوی برنامه‌های مؤثر و مفید از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی.
- کمک به نوجوانان و جوانان برای کشف هویت خود از طریق برنامه‌های فرهنگی مناسب و استفاده از کارشناسان و متخصصان این حوزه.

راهکارهای مطرح شده در خصوص پنج مسئله استخراج شده حوزه غرب استان کرمان (با محوریت سیرجان) عبارتند از:

مسئله ۴: تغییر سبک زندگی

- دورهمی‌های خانوادگی با حضور خانواده‌های موفق،
- استفاده از زبان هنر برای تبیین سبک زندگی موفق،
- برگزاری همایش و سمینارها و کارگاه‌های علمی،
- جایگزین کردن الگوها مناسب ملی و مذهبی به جای الگوهای غربی از طریق رسانه‌ها.

مسئله ۳: عدم وجود مراکز فرهنگی و تفریحی

- استفاده از ظرفیت خیرین در جهت ساخت مراکز فرهنگی و تفریحی،
- توزیع عادلانه امکانات با توجه به نگاه ویژه به مناطق کم برخوردار،
- حذف بوروکراسی‌ها اداری در جهت تسهیل هرچه بیشتر و رفع موانع ساخت‌وساز مراکز فرهنگی و تفریحی،
- استفاده از ظرفیت مساجد در جهت فعالیت‌های فرهنگی و تفریحی.

مسئله ۱: اعتیاد به مواد مخدر

- آگاهی بخشی به نسل جوانان و نوجوان بخصوص در مدارس و دانشگاه‌ها در زمینه مضرات و عواقب استفاده از موادمخدر،
- توجه به اوقات فراغت و ایجاد فضاهای تفریحی و فرهنگی متناسب با گروه‌های سنی مختلف،
- توجه به بیکاری نسل جوان و ایجاد زیرساخت‌های مناسب جهت اشتغال نسل جوان،
- اختصاص اعتبار به مراکز ترک اعتیاد و اجرای فعالیت‌های فرهنگی، هنری متناسب با مشکلات معتادین مواد مخدر.

مسئله ۵: فضای مجازی

- آموزشی سواد رسانه‌ای برای تمامی اقشار جامعه،
- تولید محتوای مناسب و به‌روزرسانی مطابق با سرفصل‌های فرهنگی،
- تقویت زیرساخت‌های لازم برای شبکه‌های اجتماعی داخلی،
- فیلترینگ هوشمندانه و افزایش زیرساخت‌های در جهت گسترش ارتباطات

مسئله ۲: طلاق

- آموزش‌های قبل و بعد از ازدواج،
- آموزش مهارت‌های زندگی به نوجوان و جوانان توسط نهادهای مسئول،
- ایجاد امکانات و تسهیلات ویژه برای مسکن جوانان،
- کاهش مشکلات اقتصادی بخصوص کاهش میزان بیکاری.